

ПОПУЛЯРНА БІБЛІОТЕКА „ЧАС“

Д-р ЙОСИП СТРІЛЬЧУК

ГІПНОЗА ТА НАВІЯННЯ
і
ЗНАЧІННЯ ЇХНЕ ДЛЯ ЛЮДИНИ

З МАЛЮНКАМИ

Видавниче Товариство
„ЧАС“

Київ—1926

Доктор ЙОСИП СТРІЛЬЧУК

ГІПНОЗА ТА НАВІЯННЯ і ЗНАЧІННЯ ЇХНЄ ДЛЯ ЛЮДИНИ

З 10 малюнками в тексті.

Київський Окрліт ч. 14649

Зам. 822—10000

Трест „Київ-Друк“, 6 та друкарня, вул. Леніна 19

Гіпноза та навіяння відіграють величезну ролу в житті людини, бо їхні явища трапляються на кожному кроці людського життя.

Вивчення явищ гіпнози крім глибокого наукового інтересу має ще велике практичне значіння, бо яскраво пояснює де-які сторінки в поведінці людини.

• На жаль, це величезне природне явище — гіпноза — майже протягом кількох віків перебувало в руках різних пройдисвітів, „чародіїв“, „знахорів“, „жерців“ та попів різних культів і тільки починаючи з ХІХ віку стає здобутком науки. Гіпноза звернула на себе увагу ще за стародавніх часів; це стверджують рукописи найстародавніших народів, що тільки відомі історії.

Так, стародавні єгиптяни в церкві Ескулапа мали навіть спеціальне приміщення для переведення гіпнози над різними особами, що переважно хотіли показати ніби-то владу богову через жерців на людей.

У де-яких країнах (прикладом, Асирія) гіпнозою користувалися, виключно щоб підвищити вплив релігії на широкі кола народніх мас; цьому явищу так багато надавали значіння, що, наприклад, посади священників мігли переймати тільки ті особи, які виявляли докази технічного володіння гіпнотичним навіянням.

Як в стародавні, так і в середні віки гіпноза перебувала під владою чарівництва та інших виглядів темноти. Тому немає нічого дивного, що пояснення, які давали гіпнозі, були помилкові, безпідставні і навіть шкідливі, бо залякували народні верстви перед якимись отими таємними силами.

Ще й тепер нам доводиться зустрічатись з різними пройдисвітами, знахорями, шептунами, бабками то-що, які, мов маком, засіяли наші села й дурять темне селянство та робітництво, шахруючи на цьому-ж гіпнотичному навіюванні, в якому вони нічогісінько не тямлять. В їхніх руках гіпнотичне навіяння це засіб калічити легковірних та темних людей.

Коли раніш гіпнозу пояснювали якимсь чудесним впливом на людину, містичною таємницею, то тепер, під тиском суворо-матеріалістичного біологічного світогляду, гіпноза дістає цілком наукове теоретичне психологічне значіння.

На цьому ми зупинимось нижче.

Чим саме гіпноза звертає на себе увагу?

Насамперед вона є досить значний лікарчий засіб у медицині й набирає там де-далі більшої ваги.

Далі, в нашому житті явища гіпнотичного навіювання трапляються дуже часто, чому ми на них майже не звертаємо уваги.

Історія дає нам цілу низку яскравих фактів навіяння у різних галузях суспільного життя. Пригадаймо, наприклад, таких осіб, як Наполеон, Суворов, та такі події, як Хрестові походи, релігійний фанатизм або ентузіязм, що виникає в патріотичних колах державних підчас війни, які базуються на корисних навіюваннях чи на стра-

хиттях перед перемогою ворожої держави (прикл.; Німеччина 1914 р.).

Найяскравіший приклад масового нав'яння— це мода та різні звички; це мов би „психічні пошесті“. Замови шептух та знахорів теж є не що інше, як нав'яння та самонав'яння.

А придивіться до релігії. Тут ми спостерегаємо в духівництві та в проповідниках релігії здібність нав'юванням володіти духовним життям людини.

Навіть найсліпіша віра в бога, Алаха, Іегову, Магомета, чудотверців збудована на гіпнозі.

Для того, щоб утворити відповідне оточення для релігійного нав'ювання, вживають різних способів, починаючи геть від дикунських і кінчаючи „культурними“, як оперові співи в церквах, костьолах, синагогах то-що.

Цілком ясно, що масове пасивне нав'яння та автоматичність—це умови, що перешкоджають поступові людськості в найширшому розумінні слова й гальмують сотні тисяч творчих сил.

Коротенька історія гіпнози та нав'яння.

Ще й досі поширена думка,—а її підтримують легковірні люди та на прилюдних виступах гіпнотизери, що рекламують себе,—що гіпноза є якесь, мовляв, надзвичайне або навіть надприродне явище.

Часто-густо гіпнозу об'єднують ще з телепатією (передавання думок на далекому просторі) та різними ясновидженнями.

Це темне й божевільне сусідство було чималою перешкодою для визнання наукової гіпнози.

З самого її початку і аж до XVIII віку гіпнозу пояснювали як надприродне містичне явище. Лише з 1734 року (за часів німецького лікаря Месмера) гіпноза починає займати середину поміж наукою та містикою.

У цей час німецький лікар Месмер винайшов засіб гіпнотизації пасами (відповідними рухами рук гіпнотизерових). На жаль, це був величезний авантюрист, що хотів на цьому ділі заробити та вславитись серед мас. Він перший дає напівмістичне пояснення гіпнози і видає себе за першого винахідця нової природньої сили—магнетизму, силою якого можна користуватись для лікарської мети.

Месмер гастролював по багатьох європейських столицях, набуваючи собі слави видатного лікаря. У Парижі улаштовують йому навіть лікарню. Він всіма засобами підтримував легковір'я своїх одвідувачів. Дійшло до того, що в збудованій для нього лікарні він поміж ліжками порозставлявав чани, наповнені залізними стружками.

Месмер серйозно пояснював своїм відвідувачам, що ці чани збільшують силу магнетизму.

Отак набулась в той час теорія, що причиною гіпнози вважала не що інше, як особливу енергію, що полягала в магнетичних висяюваннях (излученнях).

Перша людина, що одверто стала на оборону наукової гіпнози, був учений лікар Бред.

Цей лікар розвіяв містичне пояснення гіпнози і зробив це явище цілком приступним науковому вивченню. Далі на оборону гіпнози, як цілої науки та натурального явища, стали славетні фізіологи Ріше, Бош, Гайдеган та інші.

В останнє п'ятидесятиріччя гіпноза придбала ще цілу низку наукових дослідників, як Беренгейм, Форель, Моль, Данілевський, Павлов (відомий фізіолог), Бехтерев та низку інших вчених, що своїми дослідками та науковим авторитетом примусили вчених робітників та громадянство уважніше поставитись до гіпнози.

Методичний науковий досвід гіпнози почав лікар Льебо, що написав 1866 року працю „Пром сон та аналогічні явища“.

Льебо довів, що гіпноза є не що інше, як штучний сон, який спричиняє навіяння; він в усіх своїх хорих викликав гіпнотичний стан ступневим переконанням та систематичним навіянням.

Цей винахід зацікавив Нансійського лікаря Беренгейма та фізіолога Бош, які, роблячи дослідки, остаточно визнали за гіпнозою лікове значіння.

Ця Нансійська школа каже: гіпнози немає, а є тільки навіяння. Ця школа стверджувала також, що спеціального гіпнотичного сну немає, а є звичайний сон з певними ускладненнями через навіювання.

Згодом стає на оборону гіпнози, як науки, відомий учений Шарко, що дає теж своє визначення гіпнози. Школа Шаркова каже, що гіпнотичні маніпуляції впливають у пацієнтів не тільки на душевну сферу, але ще мають певні фізіологічні впливи переважно на нервову та м'ясонову систему й незалежно від будь-якого навіяння.

На думку Шаркову, гіпноза являє собою штучне викликання неврози (гістерії).

Отже ми бачимо, що на причини виникання гіпнози склались дві точки погляду:

1. Нансійська, яка вважала, що гіпноза спри-

чиняється виключно словесно-психічним навіюванням.

2. Шаркова (Сальтетрера), що відкидала вищеазначене й пояснювала виникання гіпнозу чисто фізичним або фізіологічним способами.

Треба відзначити, що погляд школи Шаркової на гіпнозу, як на штучно викликану неврозу або особливий нервовий стан, схожий до гістерії, є неправильний й безпідставний.

Коли-б було так, то тоді-б усіх або більшу половину людей треба визнати за гістериків, тому, що гіпнозі підпадає більша половина людей.

Погляд психологічної школи (Беренгейм), що гіпноза є тільки чинник навіяння, також не витримує наукової критики, бо явища гіпнозу одним тільки психічним чинником пояснювати не можна.

Часом без усякого психічного навіювання (приклад—одноманітне тікання годинника, джорчання річки, блимання світла перед очима то-що) виникає гіпнотичний стан.

Науково визнано тільки те, що гіпнозу можна спричинити як навіянням, так і фізичними чинниками, що безпосередньо впливають на нервову систему.

Бехтерев каже, що на гіпнозу треба дивитись як на видозміну сну й оскільки сон не є лише психічне явище й не спричиняється одними психічними впливами, але обумовлюється також певними фізичними чинниками, так і гіпнозу можна спричинити як психічними способами навіяння, так і тими або іншими фізичними впливами.

Тепер перед натиском суворо-матеріалістичного біологічного світогляду гіпноза дістала наукове тео-

ретичне й психологічне обґрунтування, що на ньому ми й зупинимось.

Гостра наукова метода поставила гіпнозу на той плях, де вона повинна рішуче відмежуватись від своєї попередньої історичної спадщини.

Що таке гіпноза.

Наукові підвалини гіпнози.

Жодна властивість вищої нервової системи людського організму не звернула на себе такої пильної уваги, як явища гіпнози та навіювання.

Щоб зрозуміти ці явища, треба хоть в коротеньких рисах зупинитися на самій нервовій системі.

Людський або твариний організм дуже складний, але всі апарати та органи його мусять працювати в повній згоді поміж собою, мусять бути звязані один з одним.

Ясна річ, повинен бути такий апарат, який дає їм цю спроможність працювати в контактї й в гармонії.

Це є нервовий апарат (мозок та нерви), що допомагає організмові орієнтуватися в оточенні та в обставинах і керує всіма людськими виявами, думками, бажаннями то-що.

Нервовий апарат (Мал. 1) ділиться на центральну частину (головний, спинний мозок та нервові вузли) і периферичні нерви, що наче ниточки пронизують усі закуточки нашого тіла.

Ці нервові ниточки йдуть від периферії до мозку (досередні нерви) або від мозку до периферії (відсередні нерви) або між різними пунк-

тами (осередками) мозку, утворюючи між ними зв'язок (комунікаційні нерви).

Головний мозок складається з великого, малого та довгастого мозку.

Великий мозок щільною ділиться на дві півкулі—праву й ліву.

Уся поверхня великого мозку вкрита щілинами й рівчачками, між якими містяться закрутки.

У тварин, що своїм розвитком стоять нижче за людину, цих рівчачків та закруток значно менше, а то й зовсім немає.

У людини в ембріональний час її розвитку є період, коли мозок без рівчачків та закруток.

У корі головного мозку є певні ділянки (мозкові центри), що керують тим чи іншим відділом нашого тіла та його властивостями.

До цих мозкових центрів іде нервове роздратування (сигнали) з тої чи іншої частини тіла, на яке вони відповідно реагують, посилаючи туди певні розпорядження.

Властивість усякого живого організму, навіть найпростішого, реагувати так або інакше на всяке роздратування, що йде як з середини, так і зовні, зветься **рефлексом**.

Рефлекси відбуваються спеціальним нервовим механізмом,—рефлекторною дугою.

Остання складається: 1) з досередного нерву, тоб-то нерву, що приймає роздратування від периферії й проводить його до мозкової клітини,

Мал. 1. Нервова система: головний, хребтовий й мозок та нерви.

2) з мозкової клітини, 3) з відсередного нерву, тоб-то нерву, що проводить відповідне розпорядження на роздратування.

Приклад: в очі людини пускають сніп сильного світла, він дратує очний нерв, що, як досередній нерв рефлекторної дуги, несе це роздратування до головного мозку в осередок—центр зоровий.

Останній реагує на це явище й в ту саму мить відсередним нервом тієї-ж самої рефлекторної дуги спричиняє звузіння зіниці, щоб захистити око від різкого світла.

Людина, народжуючись уже на світ, має цілу низку рефлексів, що дають їй спроможність пристосуватись до відповідних умов оточення.

Усі рефлекси виникають мимо волі та бажання людини.

Крім вроджених, так званих **безумовних рефлексів**, людина за своє життя набуває **непостійних умовних рефлексів**, що залежать від багатьох умов того оточення, де перебуває людина.

Що-ж являє собою умовний рефлекс?

Пояснимо таким прикладом, який спостерігали в лабораторії проф. Павлова.

Собаці кладуть у рот шматок м'яса, при тому завжди з одного посуду певного кольору (наприклад, чорного). М'ясо роздратує кінці смакових нервів, що ними це роздратування, як досереднім нервом, переходить до відповідного центру головного мозку, а від нього відсередним нервом воно передається до слинної залози. Остання реагує на це відділенням слини. Тут маємо ще вроджений простий рефлекс

Так само можна спричинити відділення слини не тільки м'ясом, але одним кольором посуду (у

даному разі чорним). Тут перед нами—**умовний рефлекс**. Що-разу, коли собаці давали м'яса, чорний колір посуду дратував її зір.

Це роздратування йшло в центр зору, а звідти певними комунікаційними волокнами до центру, що керує відділенням слини.

Отже, коли це явище повторюється кілька разів, то стає звичкою; поступово міцніє зв'язок між чорним кольором посуду та м'ясом і потім один лише чорний колір посуду спричиняє (асоціаційно) відділення слини.

Отак на безумовнім істотнім рефлексі (виділення слини під впливом роздратування м'ясом) проф. Павлов виховав **умовний рефлекс** (Один чорний колір без м'яса дає той самий ефект).

Досліди школи проф. Павлова довели, що на кожному безумовнім рефлексі організму можна шляхом виховання придбати цілу низку складних умовних рефлексів.

Умовні рефлекси тимчасові, непостійні, залежні від багатьох умов оточення й вироблюються у людини протягом усього життя.

От через ці умовні рефлекси виникає нова сила тимчасових і сталих зв'язків з оточенням, що допомагають існувати людині в природі.

У корі головного мозку постійно виникають процеси роздратування, гальмування, замикання та розмикання між різними частинами мозку.

За принципом останніх і виникають та згащують умовні рефлекси.

Отже, все життя людини проходить в утворенні умовних зв'язків гальмування та розгальмування.

У людині, як ми вже зазначали, безумовні рефлекси—істотні; поруч з ними вже з першого дня народження виховуються умовні рефлекси.

Гальма-ж утворюються поволі. Спочатку рефлекси легко розгальмовуються; тому діти так непостійні, весталі, підпадають легко навіюванню. Певно гальма утворюється на 12—14 році, коли поруч з вихованими умовними рефлексами є відповідні умовні гальма.

Людина з цього часу стає витриманіша, сталіша що-до оточення.

Рефлекси—ніби-то наші невидимі оборонці від шкідливого впливу оточення.

Такі явища, як реагування на горе сльозами, що дають полегшення, на радість—веселим настроєм, на жах—завмиранням серця, пояснюються геть чисто рефлекторним впливом.

Лабораторія вченого Павлова робить висновок, що звичайний сон виникає також за методом рефлексології. За день праці в організмі у людини виникають певні продукти, що отруюють кору головного мозку й тим гальмують його діяльність.

Через це гасне функція певних часток головного мозку, настає сон, що має на меті зберігати потрібну для вищих відділів центральної нервової системи енергію.

„Сон,—каже Павлов,—це гальмування, що поширюється на великі райони півкуль і навіть на середній мозок“. Гальмування починається з певного обмеженого місця, а далі поширюється, поступово охоплюючи всі відділи кори головного мозку.

У сонної людини свідомість і воля відсутні, бо кору головного мозку, що керує розумовою людською діяльністю, загальмовано.

Решта центральної нервової системи, що керує тваринним життям та самохітньою діяльністю організму, працює без перерви, не підпадаючи ані нашим бажанням, ані волі.

Через те підчас сну ми втрачаємо волю та свідомість, а тваринне життя організму працює правильно (правильно б'ється серце, дихаємо, працює шлунок).

Можна спричинити ще сон штучний, схожий до нормального сну, навіюючи асоціативні явища, що рефлекторно гальмували-б кору головного мозку.

Нормальний сон супроводить втома, важкість в ногах, руках, повіках, поступове отупіння думок, волі, то-що.

Коли здоровій людині будете навіювати ці явища, то ви виховате „умовний сонний рефлекс“, тоб-то умовне сонне загальмування кори головного мозку.

Уміння викликати умовний сонний рефлекс є основа гіпнотизації. Сон—це загальмування відділів головного мозку з причин „внутрішніх або зовнішніх“ (одноманітність) або з цілковитої відсутності зовнішніх роздратувань (абсолютний спокій).

Є ще звичайні умови для сну. Наприклад, дитина, звикши засипати тільки на руках у матери, ніколи не засне без цієї умови. Тут впливає вихованій умовний сонний рефлекс, тоб-то умовне сонне гальмування—на руках у матери.

Справді, коли дитина заснула де-кілька разів на руках у матери звичайним сном, то в неї поступово виховувались умовні рефлекси (заколювання, теплові роздратування то-що), а тому, як тільки вона знову потрапить в ті самі обставини—на руки до матери, то дуже швидко засинає, наче її гіпнотизують.

В освітленні рефлексології гіпноза стає дуже явним, дуже простим і певним явищем.

Вона також є наслідок нормальної діяльності певних психічних процесів, що в основі їх ле-

жити одна з найважливіших нормальних властивостей людської психіки — здатність підпадати навіюванню.

Гіпноза — лише певний природний стан центральної нервової системи, одна з таких форм, при яких мозок пристосовується до оточення.

Експериментальні дослідження функції головного мозку — рефлексологія — остаточно виривають у гіпнози її чудодійну містичність і цілком науково пояснюють причини її виникання.

Візьмемо приклад спричинення гіпнотичного сну. Примушуємо людину дивитись на одну точку якоїсь речі. Виникає втомленість зору (асоціативне явище сну). Далі одним голосом, стиха навіюємо явище процесу засипання: важкість повік, дупання очима, приємну втому, важкість тіла, кінцівок то-що.

По кількох хвилях при вмілій техніці настає сонливість, а потім сон.

Отже тут є рефлекторний процес гальмування з одного боку через роздратування чуття, а з другого — спричинення умовного сонного рефлексу шляхом навіяння. При гіпнозі всю роботу мозку пригнічено зовні й зведено на нівець.

Критика та контроль цілком втрачаються і все обмежується лише одним навіянням.

Кора головного мозку з усіма головними центрами, за винятком центру слухового, гальмується, припиняє свою працю й стає цілком приступною для навіювання гіпнотизера. Центр слуховий, немаче „вартовий пункт“, один лише зв'язує гіпнотика та гіпнотизера.

Коли-ж гальмування поширюється й на цей „вартовий пункт“, то зв'язок — рапорт переривається: гіпнотик виходить з-під впливу гіпнотизера й про-

кидається вже на підставі природніх законів діяльності умовних рефлексів розгальмування.

Отже гіпноза — це умовний сонний рефлекс, що його виховують на безумовнім рефлексі — сні, з усіма характерними для останнього властивостями.

Навіяння без гіпнози.

Зараз ми зупинимось на самих навіяннях, що настають по-за гіпнозою.

Візьмемо кілька прикладів найяскравіших і приступних, що можна проконтролювати.

Треба тільки зазначити, що навіяння наяву (без гіпнози) удаються у значно меншій кількості людей, ніж навіяння в гіпнозі.

Так, наприклад, беремо бадьору людину, що до цього часу ніколи не підпадала гіпнозі, і кажемо їй: „Станьте рівно. Пильно дивіться на мене. Коли я нарахую до десяти, то ви не зможете повернутись і зійти з місця“.

Справді, нараховуєте до десяти, і ваш об'єкт як укупаний приростає до підлоги.

Правда, такі досліди не на кожній особі вдаються. Такі самі досліди можна робити з закриттям повік, очей, спричиненням тимчасового паралічу кінцівок то-що. Те саме стосується до впливу несамохітніх процесів в організмі навіянням наяву. Пригадайте лікарів, яким вдається навіянням заспокоїти функціональні або нервові болі або стан роздратування. Згадайте замови знахорів, що досягають тої самої мети й пояснюються самим навіянням.

Треба відзначити, що обсяг навіяння такий самий, як і в гіпнозі, з тою тільки різницею, що успіх їх не такий надійний.

Навіяння у повсякчасному житті.

У нашім житті явища навіяння трапляються дуже часто, але ми на них майже не звертаємо уваги, бо часто бачимо їх і звикаємо. Таке навіяння проходить в захованому стані, й тоді ми кажемо, що це „замасковане навіяння“.

Коли-ж джерело не з'являється яким-небудь конкретним,—окрема особа, а щось таке, що поширюється на багатьох, на цілі групи, яка-небудь ідея, або ситуація (сугестивна сила), яка мов іскра перескакує з одного на одного в натовпі, то в таких випадках ми це називаємо масовим навіянням.

Наприклад, на маленьких засіданнях варто кому-небудь із присутніх позіхнути, як усі, що там є, починають робити те саме несвідомо.

Або часто за обідом, коли всі їдять яку страву, не помічаючи, що вона, скажемо, солона, як тільки хтось це зауважить, інші теж починають казати те саме.

Нарешті часто буває, коли в компанію, де панував кепський настрій, з'явиться весела людина, як враз загальний настрій підноситься й суму наче не було.

Причиною всього цього є не що інше, як масове навіяння.

У суспільстві часто-густо натрапляємо на осіб, що дуже легко піддаються впливові сторонньої людини, яка вмів пригнічувати його волю своїм авторитетом або характером.

Навіть такі речі, як захоплення тої чи іншої частини суспільства модним письменником, лікарем, художником, професором, агітатором, теж пояснюються навіянням.

У своїй передмові я підкреслив цілу низку історичних яскравих фактів масового навіяння.

Але крім навіяння замаскованого, індивідуального та масового є ще самонавіяння.

Воно полягає в тому, що окрема особа може бути одночасово джерелом і об'єктом навіяння.

Для прикладу звернемо увагу на так зване „кохання“. Кохання геть усе пронизано процесом самонавіяння. Найяскравіше самонавіяння може виявлятися на фізичних процесах людського організму. Кому доводилося мати справи з так званими помисливими (підозріливими) людьми (мнітельними), то той про це добре знає.

Найкраще це виявляється в різних нервових розладах діяльності серця, кишечника, головних болях, безсоннях то-що.

Починається це з того, що така помислива людина весь час або в певні періоди перебуває під страхом, що в нього, мовляв, почнеться те чи інше із зазначених захворювань, він його чекає, і воно справді наступить під впливом самонавіяння.

Коли ви настирливо будете думати, що в вас хоре серце, то в вас під впливом самонавіяння справді можуть початись різні ознаки хорого серця, хоч справді воно буде цілком здорове.

Істеричним людям під впливом страху може здаватись, що в них наступить параліж; і, справді, це може статись наслідком того самого самонавіяння.

Усіх прикладів самонавіяння тут не перекажеш.

Замасковане навіяння.

У соціальному житті.

У всіх галузях життя, як у політичнім, військовім, релігійнім, педагогічнім, художнім то-що спостерегаємо яскраві факти навіяння.

Навіть такі фактори, як реклама, прилюдна хвала то-що, теж впливають навіянням.

Масове релігійне навіяння.

У передмові вже зазначалося, що релігія держиться переважно на навіянні.

Справді, всі релігійні прийоми, як підкурювання ладаном, відповідний одяг служників релігійних культів, певне оточення, цілком сприяють навіюванню.

Представники релігійного культу змалечку прищиплюють дітям сліпу віру в певну релігію й приглушують всяку здорову матеріалістичну критику, затемнюючи свідомість розуму.

„Вера да спасет тя“—це в них найголовніший доказ існування бога.

І тільки на вірі, на самонавіюванні держиться релігія.

Знахорі, шептуни та чарівники.

Ще й тепер у нашій країні віра в чарівництво та знахорство дуже розповсюджена серед найнесвідоміших селян. Правда, за роки Жовтневої революції, в зв'язку з підняттям загального культурно-освітнього рівня ця сліпа віра значно занепала, але проте ще досить багато має своїх прихильників.

Найчастіше до знахорів удаються, щоб замо-

вити різні хвороби, як переляк, різні нервові недуги, головні болі, зубні то-що.

У таких випадках знахорі иноді допомагали, бо де-які функціональні нервові розлади цілком підпадають навіюванню.

Справді, візьмемо приклад: селянин, хорий на зубну біль нервового характеру, удається до знахоря:

Уже коли він іде до нього, то він твердо вірить, що той йому допоможе.

Досить цьому знахореві проробити кілька фокусів, як виливання яєць на голові, чи які інші забобони, в яких переважно полягає „тайна“—містичність, і хорий під впливом цих актів грубого несвідомого навіяння та самонавіяння отримує полегшення.

Тут нічого нема дивного.

На жаль, наші лікарі замість того, щоб пояснити таким селянам, у чому полягає їхнє одужання, навпаки, підкреслюють їм, що це брехня, що не може цього бути, бо не надають значіння навіянню.

„Як же брехня, коли я сам в цьому переконався“,—каже селянин.

І справді, селянин—практик, його словами не переконати, а через отакі пояснення слава знахорова росте, а це й спричиняється до того, що такі рекламовані знахорі беруться лікувати. Вони, гаразд не знаючи, що таке навіяння, починають справді вірити в свою надприродню силу й півечать десятки тисяч нашого робочого люду.

Отже відмежовуватись лікарям від цього не слід, а треба до цього тверезо підходити. Инакше тисячі покалічених знахорями людей судуть на совісті самих лікарів, бо це буде їхньою виною.

Що-ж таке нарешті навіяння?

Під навіянням треба розуміти заглиблення в психіку об'єкта якого-небудь образу, ідеї, руху або почуття, що сприймаються не тільки без переконання, а цілком несвідомо, без усякої критики, а оце й має діюче значіння. Головна підвалина навіяння—це віра.

Навіяний образ завжди веде ту чи іншу реалізацію його, як що поле свідомости досить звужене, цеб-то коли нема оціночних, критичних асоціацій, що загальмовують. Через це навіяння наближається до рефлексу і, як каже вчений Гурнуа, „навіяння є рефлєкторний акт свідомости.

Навіяння й „чудотворці“.

Віра шляхом самонавіяння творить „чудеса“.

Ми вже підкреслювали, що навіяння та самонавіяння в де-яких випадках є лікарчий засіб. Зараз ми зупинимось на кількох оповіданнях про так звані „чуда“, які є не що інше, як самонавіяння.

У нашій країні останніми роками доводилося мати справу з багатьма отакими чудами, що можна розподілити на дві групи.

1. Група різних шахрайств (поновлення ікон, церквів і ціла низка інших).

2. Група чудес на ґрунті релігійного фанатизму, що спричиняються самонавіянням.

На першій групі зупинятись ми не будемо, бо це не входить до завдань нашої книжки, а обмежуємось поясненням тих чудес, які повстають на релігійному фанатизмі шляхом навіяння та самонавіяння.

„Чудотворний“ хрест у Калинівці.

Це чудо ще свіже в пам'яті робітників та селян України. Сама легенда про чудо повсталала приблизно так.

В-осени 1923 р. в м. Калинівці на Поділлі якийсь шахрай, щоб нажитись, пустив чутку, що з калинівського хреста, який стояв біля села, „тече кров“ з рани Христа, якого наче-б-то прострілив якийсь перехожий червоноармієць.

Усе це звичайно проробили попи, щоб підняти авторитета релігії, що за часів Жовтневої революції зовсім занепала серед працюючих мас.

Як потім виявив судовий процес, це чудо влаштувала спеціальна куркулівська організація на чолі з попами, з одного боку щоб підняти авторитета релігії, а з другого—щоб використати це чудо для поліпшення свого матеріального добробуту.

Ніякої крові, звичайно, не було, а через сильні дощі, що тоді йшли, з поржавленого хреста збігала вода з домішкою жовтої іржи.

Звичайно, що на чуда різні фанатики дуже ласі. І вмить про це поширилась чутка в найближчому районі.

До цього пустили чутку, що „хрест“ творить різні чудеса, що хорі на різні недуги, мовляв, там видужують то-що.

Це, звичайно, призвело до того, що туди потяглись десятки тисяч людей, маючи надію „видужати“.

Саме місце, де містився „хрест“, являло собою якийсь військовий табір.

Приїздили туди цілими родинами з усім своїм скарбом.

Що-ж підганяло йти до „хреста“ оцих темних людей?

Їх примушувала йти туди віра і насамперед віра в „чудо“, у видужання.

Ці люди, що йшли сюди, були під впливом нав'яння, бо вони вже йшли туди з певною вірою, вони вже настроювали відповідно свій мозок.

Тут, справді, було кілька випадків „чудесних“ видужань. Були випадки, що кілька принесених хорих з розладом нервової системи мали полегшення або де-які навіть зовсім одужували.

Це робилось на очах усіх, а організатори чуда говорили: „Бачите, люди добрі, які робляться чудеса, отож молитесь, несіть до хреста хто що має і спасете душі“.

Слава про чудо ширилась усе більш і більш. Сюди несли останні копійки злиденні селяни, а організатори чуда спасали не душу, а своє тіло, своє існування, складаючи скарби.

Через що такі чудеса повстають?

Щоб відповісти на це запитання, треба гарненько роздивитись і розміркувати, при яких обставинах ці видужання бувають, від яких хороб вони вичунюють та чому саме вони „ісціляють“.

На всі ці запитання ми дамо зараз відповіді, й тоді стане зрозуміло і ясно, через що різні „чудотворці“ робили й роблять „чудеса“.

Наприклад, оповідали „очевидці“, що біля калінівського чуда вилікувалась жінка, яка до того не володала рукою. Володати рукою перестала тому, що сильно перелякалась.

Коли-ж вона прийшла до „хреста“, поцілувала його, то ніби раптом видужала.

Припустимо, що це було справді так, бо-ж тут нема нічого дивного. Хай би ця жінка вірила не то, що в чудо „хреста“, а навіть у чудо корови, то наслідки були-б однаковісінькі.

Як виявилось, ця жінка хоріла на нервову хоробу гістерію. При цій хоробі й мозок і нерви надто чутливі й легко роздратовуються від усяких, навіть мало помітних причин. Від таких причин вони навіть часто перестають працювати.

Щоб людина могла керувати рукою або ногою з власної волі, потрібні здорові нерви. Так, наприклад, коли чоловік з власної волі хоче піднести руку, то для цього потрібно, щоб від мозку нервом, що йде до руки, пішов, так-би мовити, наказ. При здорових нервах цей наказ виконується й м'ясні руки виконують завдання.

Коли-ж нерв захоріє, то м'ясні руки рухатись не будуть. Так само може статись, коли нерв перерізати або захоріє те місце мозку, звідки починається руховий нерв. Отаке явище, коли мов-би паралізується рука або нога, буває у багатьох нервових або гістеричних людей.

Так само було й у жінки, що біля калинівського чуда вичуняла.

Уся хороба її була в тому, що та частка мозку, від якої йдуть рухові нерви до руки, не діставала потрібних роздратувань.

Щоб рука знову почала рухатись, треба було нового роздратування мозку, тоді-б шляхи з того місця мозку, відквіля йдуть нерви до руки, поновились і воно стало-б знову працювати у зв'язку з загальною діяльністю мозку.

Це роздратування й дала мозкові віра або самонавіяння,—віра в те, що „хрест“ може зробити що завгодно. Від цієї палкої віри сильніше за-

працювало серце, більше потекло крові до мозку, він став працювати правильно, а через те й поновився зв'язок з тим місцем головного мозку, що від його здоров'я залежав рух руки.

Значить, слабкість пройшла й рука почала діяти.

Отак віра хорої дала їй видужання.

Такі випадки можуть бути лише тоді, коли є діяльний розлад нервової системи, як в нашому випадку ми мали справу з гістерією. Коли справа буде йти про органічну поразку нервової системи, то тут ніяка віра ані в бога, ані в сатану не допоможе (приклад: параліж на ґрунті пранців то-що). Є ціла низка інших діяльних розладів нервової системи, що їх вірою, самонавіянням можна цілком вилікувати.

Дуже багато хвороб без ліків лікують лікарі, — одним тільки нервовим роздратуванням.

Наведу кілька прикладів.

У практиці лікарів дуже часто трапляються такі випадки.

Заходиш до хорого і насамперед ставиш термоміра (термометра), щоб довідатись про температуру.

Є багато хорих серед селян, що його ніколи не бачили. І от тільки покладеш такій людині термоміра під пахву, хорий починає думати, що це певний засіб проти хвороби. Буває так, що виймеш термоміра, а хорий каже: „Спасибі вам, мені вже трохи легше“.

Коли який лікар догадається, що тут справа з самонавіюванням, то він підтримає цю його віру в термоміра як лікарчого засобу і хорий (правда, знов таки підкреслюємо, що тут ми маємо справу з різними діяльними розладами нервової системи)

після кількох виміряннь температури **видужає** через свою віру—самонавіювання в лікарчу силу термоміра.

Як вилічує проста віра.

Кому з нас не доводилось спостерігати, як шахрай-ченці різних монастирів лікують темних вірних від різних недуг „святою водицею“. І справді, при певних хворобах, про які ми зазначали, вона належно впливатиме, тільки щоб хорий вірив у цей засіб. Але це не значить, що вода свята.

На цій підставі ще на де-кого впливає так звана іорданська вода, що беруть з річки на водохрещта.

Темне вірне селянство надає цій воді великого значіння, особливо при різних нервових захворюваннях.

Коли трапляються випадки, що самонавіюванням ця вода може дати справді таку полегкість, то це ще більш захочує таких людей вірити в бога.

У практиці лікарів багато трапляється таких фактів. Ходить до вас помисливий хорий, якому здається, що в нього болить серце.

Коли оглянете хорого, то виявите, що він цілком здоровий, і пропишете йому які-небудь ліки, що зміцнюють нервову систему.

Але такому хорому ні-що не допоможе. Він все буде доказувати, що він таки хорий і що йому треба інших ліків.

У таких випадках найкращі ліки—це навіяння.

Можна дати хорому звичайнісінької соди, але розхвалити її, зазначивши, що це найновіші чу-

додійні ліки, від яких через день він видужає, і, справді, такий хорий під впливом самонавіяння віри в новий засіб лікування його хвороби— видужає.

Таких прикладів можна навести тисячі.

Люди вірять кожний по-своєму, кожний у своє, а ця віра справді помагає.

Звідки-ж береться сама віра?

Людина переймає її від людини, один навіває другому, другий третьому й отак без кінця.

Віра спричинює „чудеса“, а через „чудеса“ з'являється віра, й стає мов-би зачароване коло.

Але навіть вірним треба добре пам'ятати, що не всяку хворобу можнавилікувати вірою. Про це вже зазначали. Такі хвороби, як сухоти, пранці, пістряк, вади серцеві, запалення легенів й инш., вірою невилічиш.

Навіянню підпадають лише поодинокі хвороби на ґрунті діяльних розладів нервової системи, а також хвороби, що спричинює їх самонавіяння.

У таких випадках клин клином вибивають.

Самонавіяну хворобу можна лікувати навіянням сторонньої особц.

Кому й для чого потрібна віра в чудеса.

Тут уже зазначалось, що релігія тримається переважно на навіянні.

Протягом всього свого існування всі релігії підтримують віру в чудеса.

Справді, як їм не підтримувати чудес, коли віра в чудеса поглиблює віру й у відповідну релігію та її бога, а з другого боку найголовніше дає змогу існувати цілому кадрові лежнів та ледарів.

Найбільш таких „чудодіїв“ водилось поміж самих священників та єпископів, що лікували хвороби та проганяли „бісів“.

Чудотворні моці (що переважно складаються з солом'яної потерти) та ікони були і ще є й досі по всіх країнах. До них ідуть вірні люди з надією видужати. І це може статись. Самонавіяння—великий чинник у лікуванні хвороб. У всякім разі треба пам'ятати одно: „чудеса“ існують тільки для тих, хто в них вірить.

Засоби спричинити гіпнозу.

Гіпнотизувати може кожна людина, що знається на фізіології та психології, але треба пам'ятати, що гіпноза в руках навіть і цих людей, вже не кажучи за тих, що нічогосінько не тямлять, може бути великою загрозою та шкодою для людей.

Тому треба вітати закони радвледи, що забороняють переводити гіпнотичні сеанси не-лікарям.

Тільки в руках тямущих що-до гіпнози лікарів гіпнозою та навіюванням можна користуватись як ліками.

Провадження гіпнози лікарями мусить бути поставлено також під певний контроль.

Користуватись гіпнозою як розвагою та як засобом здирати гроші аж ніяк дозволити не можна. Це не є вже таке нешкідливе явище, як багато про це думають.

Тепер я маю завданням познайомити з тими шляхами, якими можна привести людину в гіпнотичний стан.

Насамперед мушу підкреслити, що всякі реклами, засоби „найкращі“ й т. инш. не існують.

Існує безмежна кількість засобів як в практиці, так і в техніці гіпнози.

„Усі дороги ведуть до Риму“ при вмілій орієнтації та техніці.

Треба пам'ятати, що гіпноза спричинюється асоціативними явищами звичайного сну, шляхом навіяння. Отже головна мета полягає у вихованні умовного рефлексу, що гальмує кору головного мозку.

До чинників, що сприятимуть цьому, належать:

1) фізичні чинники, що безпосередньо впливають на орган чуття (роздратування чуття, зору, слуху);

2) навіювання словом.

Ніяких трафаретних форм у техніці гіпнози не повинно бути.

Гіпнозу можна спричинити найрізноманітнішими способами. Головна передумова—це спричинення асоціативних явищ, що супроводять сон.

Гіпнотизувати—це значить привчати людину спати за навіюванням.

Ті пояснення, що обмежуються певними трафаретними формами та способами, не витримують жодної критики. Ще й тепер є багато авторів у питаннях гіпнози, які кажуть, що гіпнотизери мало-що не родяться такими й що вони мають незвичайну силу.

З власної практики за приклад можу навести такий випадок. До мене зайшов хорий, що просив загіпнотизувати його з метою лікування. У цей час в оселі перебував поет Гео Шкурупій, який раніш заперечував, що загіпнотизувати може кожна людина. Користуючись з нагоди, я йому запропонував простежити це на досвіді. До

хорого я удався з пропозицією, що передам його гіпнотизерові Шкурупівві, і після того, коли засне, то йому буде зроблено відповідне нав'яння з метою лікування. Треба сказати, що Шкурупій почав гіпнозу своїми способами, що їх ніде ніхто не описував. Не минуло й 5 хвилин, як хорий заснув і виконував усі нав'яння. Це зайвий доказ того, що гіпнотизувати може кожна людина культурна, яка свідомо ставиться до цієї справи.

Основні передумови гіпнотизації — бажання та довіря з боку об'єкту знатися на фізіології,

Мал. 2.

психології та певній тренівці що - до уміння спричинити умовний сонний рефлекс з боку гіпнотизера.

Проте найчастіше за науковими даними вживають таких способів: один — фіксація погляду, а другий, комбінований, — фіксація погляду зі словесним нав'янням.

Щоб спричинити гіпнозу фіксацією погляду (Мал. 2) примушують об'єкта

пильно дивитись на невелику блискучу річ, що її тримають на віддаленні 8—10 дюймів від лоба.

Погляди обох очей зосереджують на цій речі, й завдяки сильному сходженню зорові вісі сходяться вельми, чому стає напруженість, спочатку

досить неприємна, а далі це спричинює втому, потім спокій, млявість, сонливість—і через рефлексорне гальмування кори головного мозку за 10—12 хвилин настає гіпнотичний сон.

Цей спосіб спричиняти сон—чисто фізичний, без словесного навіювання, чому його самого вживають гіпнотизери рідко. Є багато суб'єктів, що одразу не піддаються гіпнозі, але повторними сеансами в них проте виховують сонний умовний рефлекс, привчають їх, так би мовити, засинати, і вони нарешті цілком піддаються гіпнозі.

Другий спосіб, що їм найчастіше користуються, це фіксація погляду в супроводі словесного навіювання.

Тут так само фіксують раніш погляд об'єктів на якійсь речі й через кілька хвилин одним голосом навіюють об'єктові звичайне асоціативне явище сну.

Усі навіювання провадяться на зразок того, як мати заколисує дитину, і повторюються по кілька разів, доки об'єкт не призвичаїться засипати.

Об'єктові навіють, наприклад, що в нього важчають повіки (вони й справді втомлюються від довгого пильного погляду на річ), далі важчають руки, ноги, все тіло, настає отупіння думок, волі.

Потім трохи владним голосом зазначають, що повіки очей змикаються й що настає сон.

Уже через 10—15 хвилин справді сон настає (Але буває часто, що сеанс продовжується до 30 хв. і більше).

Щоб гіпнотичний сон був глибший, вживають часто такої методи: підчас сеансу будять об'єкта, а потім знову гіпнотизують. Часом повторюють це кілька разів, аж поки не настає глибокий сон.

Часом при гіпнотизуванні досить буває монотонного повторювання одного слова „спи“, як настає гіпнотичний сон. Ті гіпнотизери, що не уявляють собі процесу гіпнози з наукового боку, створюють підчас гіпнози цілу містичну загадковість з усякими кривляннями.

Містиці тут немає, розуміється, жодного місця, бо перед нами відбувається звичайне, таке природне здоровій людині явище, як штучне виховування умовного сну—гіпнози.

Підчас гіпнотичного сну між загіпнотизованим та тим, що гіпнотизує, є особливий зв'язок—рапорт, через що загіпнотизований переймає від гіпнотизера усі його навіювання та ілюзії уявлення. Цей зв'язок залишається протягом

усього сеансу й лише в найглибшій гіпнотичній сні він втрачається, й тоді об'єкт ніяких навіювань не переймає.

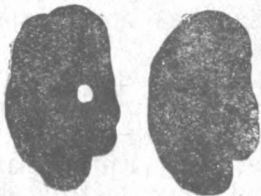
Для більшої наочности візьмемо два грубо схематичні малюнки за Платоновим. Малюнок 3 уявляє собою мозок людини, що міцно

спить звичайним сном. Загальмовані всі відділи головного мозку і зв'язків з зовнішнім світом немає.

Мал. 4 нагадує стан кори головного мозку, що загальмовано умовним сонним рефлексом.

Залишилась незагальмована лише одна маленька слухова сфера, що тримає зв'язок (рапорт) із тим, що заснув, та тим, що гіпнотизує.

Через цей відділ ідуть тільки роздратування, що їх навіює гіпнотизер і що спричинюються до

Мал. 3.

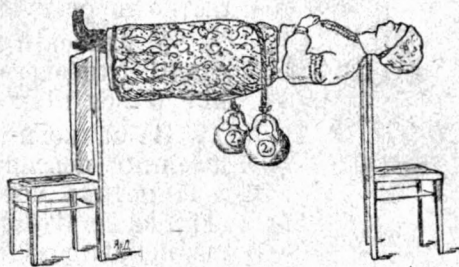
Мал. 4.

зміни різних умовних рефлекторних процесів у різних напрямках і відділах кори мозку.

Ступінь гіпнози та гіпнотичного навіювання.

Що-до сили гіпнотичного сну, то ми за останніми науковими даними поділяємо на три ступені: легку, середню та глибоку ступінь гіпнози. Остання (глибока ступінь гіпнози) поділяється на стадію сомнабулізму й стадію глибокого сну.

У легкій ступені гіпнози об'єкт засипає і перебуває в стані спокійної пасивності й майже противиться навіюванням. Так що, коли в такої особи очі заплющені, а ви зазначате, що вона не може їх відкрити, то у об'єкта може вистачити сили волі, щоб їх відкрити.

Мал. 5.

Середня ступінь гіпнози відзначається

помітною сонливістю. Передусім слабють мускули, воля, думка; рука піднята сторонньою особою, падає мов нежива. Самий об'єкт майже цілком підпадає навіюванню гіпнотизеровому.

Ця ступінь часто носить назву «каталепсії», бо тут об'єкт робиться наче автоматом.

На малюнку 5-му ми бачимо, що об'єкт заснув і являє собою наче непорушність.

Коли такому об'єктові навіть стати на груди, то він витримає вагу людського тіла й не зігнеться, бо всі мускули його перебувають в дуже напруженому стані. Коли людині, що перебуває в стані каталепсії, зігнути руку, ногу або надати тої чи иншої пози, то вона залишатиметься в ній аж доти, доки зовні не буде наказу прийняти нормальний стан (Мал. 6).

Мал. 6.

Глибока гіпноза робить об'єкта вже цілком слухняним автоматом. У цім стані чулість шкіри й мускулів зовсім пригуплені. Можна, наприклад, поколотити голкою усю шкіру в будь-якому місці, а об'єкт абсолютно не реагуватиме.

У глибокій гіпнозі лише в стадії глибокого сну об'єкт не піддається ніякому нав'янню.

За науковими даними, ствердженими повсякчасним досвідом, у гіпнотика можна спричинити найрізноманітніші зміни та явища, що супроводяться цілою низкою ознак з боку психіки й тіла.

Усі нав'яні явища та речі об'єкт приймає без жодної критики цілком пасивно й на кожне явище відповідно реагує (Мал. 7).

Скрутіть звичайний папірець, вкладіть об'єктові в рот і скажіть йому, що це цигарка з махорки. Він її буде курити, ніби пускаючи дим та спльовуючи. А коли такий об'єкт не курив взагалі, то ще й скривиться з огидою.

Так само можна нав'яяти купання, перебування

в тій чи іншій країні, молодість, дитинство, старість, сором, жах то-що.

На всі навіювання як з боку психіки, так і з боку тіла буде відповідна реакція. Наприклад, навіюєте об'єктові, ніби він упився,—об'єкт починає хитатись, обличчя робиться байдуже, веселе й т. инш. Навіюєте купання,—об'єкт роздягається, лізе ніби в воду, кривиться, робить рухи, наче плаває, й т. инш.

Отже, загіпнотизований способом навіяння позбувається реального зовнішнього світу й передається в фантастичний.

Ці обмани чуттєві спричинюються переважно в зоровій межі, але вони можуть захоплювати сферу решти чуттєвих органів.

Усі ці явища звичайно проходять не від порушення діяльності чуттєвих органів, а від того, що чутливі сприймання підлягають і перероблюються силою уявлення, спричиною відповідним навіюванням ¹⁾.

Мал. 7. Навіянний холсд.

¹⁾ Об'єктивних тілесних ознак ступневої гіпнози немає: найголовніша ознака в тому, що об'єкт не може з власної волі підняти повік очей.

Прикорочення гіпнози.

Щоб вивести чоловіка з гіпнотичного стану, досить відмінити все, що нав'язано, за винятком того, що розраховано на післягіпнотичне навіювання.

Після цього говориться приблизно таке: Ви зараз прокинетесь. Коли я рахуватиму до 5-ти, ви за кожним рахунком будете прокидатись, будете почувати себе свіжим, як відпочившим. Коли зупинюсь на п'яти, ви прокинетесь в гарному настрої й почуватимете себе добре.

Звичайно, що найкращою ознакою гіпнотичного стану була-б „каталепсія“, але вона не завжди може бути.

Самочуття після пробудження від гіпнози.

Після пробудження загіпнотизований не уявляє жодних ухилів від того стану, в якому він був до гіпнози. Він веде себе так само, як і людина, яка тільки-що прокинулася.

Багатьох цікавить питання, чи пам'ятають гіпнотики, що з ними переводили підчас гіпнотичного сеансу.

Тут переважно все залежить від того, в якому ступені була гіпноза, та від самого навіювання. Коли об'єкт перебував в стані гіпнозу, а до того ще йому нав'язано, що він нічого не буде пам'ятати, що з ним робили, то такий об'єкт нічогосінько пам'ятати не буде.

Як до глибини гіпнози та відповідного навіювання об'єкт може або все пам'ятати, що з ним робилось в гіпнозі, або невиразно уявляти, або нічого не пам'ятати.

Післягіпнотичний вплив навіювання.

З боку медицини та й соціального дуже цікаві так звані післягіпнотичні навіювання.

Полягають вони в тому, що підчас гіпнози об'єктові навіюється те чи інше завдання, яке він виконує в зазначений гіпнотизером термін, майже з точністю.

У цьому переважно полягає значіння гіпнози в медицині як засобу лікування різних нервових розладів. Але сама змога післягіпнотичного навіювання залежить і від самого змісту навіяння. Зміст і навіяння мають відповідати інтересам даної особи в її звичайному стані, з її відношенням до оточення.

Іншими словами, коли навіювання йде в розріз із соціальною структурою об'єкта, він завдання не виконує. З цього можуть бути лише поодинокі випадки.

Так, коли ви навіюєте об'єктові після сеансу що-небудь вкрасти або стати глухим, то з ним цього не станеться.

Коли-ж такий об'єкт своєю соціальною вдачею звик красти, то він це залюбки виконає.

Література з гіпнози дає нам цілу низку найрізноманітніших прикладів, де злочинні навіювання об'єктові з боку гіпнотизера доводили иноді до судових процесів.

Післягіпнотичні навіяння своїм змістом дуже цікаві. Так, коли гіпнотизер, прикладом, каже: „Я вас зараз розбуджу, після п'яти хвилин по цьому ви підійдете до незнайомої особи, що перебуває в цій хаті, тим чи іншим робом здіймете шапку й закинете її“—справді, після п'яти

хвилин такий об'єкт або прямо без жодних вагань прямує до завданої мети, або з де-яким занепокоєнням підходить до особи, здійснює й закидає шапку.

Коли спитаєте такого об'єкта, чому це він зробив, то він ухилиться від прямої відповіді й вигадуватиме різні способи пояснити свій вчинок.

Так само гіпнотичні нав'ювання можна провадити непевний термін. Для послідовності мусимо коротенько зупинитись і на тих двох нав'юваннях на віддалені, цеб-то коли гіпнотизер перебуває в одному місці, а гіпнотик—в іншому.

Спричинювати гіпнозу можна не тільки безпосереднім впливом особи на особу, але навіть такими речами, як телефон, радіо, фотографічна картка, листи то-що.

Для цього потрібна тільки одна умова: попередня гіпнотизація об'єкта в того гіпнотизера, що намагається зробити нав'яння на віддаленні.

Приклад—пересилають такому об'єктові фотографічну картку, де зазначають, що на випадок тої чи іншої нервової хвороби об'єкт мусить пильно дивитись на неї, згадати минулі сеанси, заснути, і через 5—10 хвилин прокинутись цілком здоровим.

Або пишете особі, що ви раніш гіпнотизували, записку; „Прочитайте й засніть, по п'ятьох хвилинах прокиньтесь“. Підпис. Це також часто спричинюється до гіпнотичного сну.

Тут також нема жодного чуда, а відбувається **самонавіяння**, через що й гальмується кора головного мозку.

Чи всі можуть підлягати гіпнозі.

Цікаво тут зазначити, що за статистичними даними Бовнісовими до 14 років гіпнозі піддаються всі.

Між 14—50 роками піддається до 92%.

Отже ми бачимо, що не всі люди піддаються гіпнозі, і тут має багато значіння простий або захований опір.

Однак, є ціла категорія людей, як-от ідіоти, психічно-хорі й інші, що зовсім не піддаються гіпнозі.

Значіння гіпнози в медицині.

Найпочеснішу роль відограє гіпноза в медицині, де поступово вона набуває де-далі більшої ваги.

Лікування гіпнозою (гіпнотерапія) базується на тій властивості, що ми примушуємо хорого відчутти акт одужання або полегшення під впливом навіяння.

Лікарчий вплив гіпнози набирає найбільшої ваги на післягіпнотичних навіюваннях.

Ми повинні згадати ще про одну властивість післягіпнотичного навіювання, що провадиться з метою лікування. Післягіпнотичним навіюванням можна спричинити й збільшити увагу, спроводжуючи розумову працю й упевненість в собі.

З лікарчою метою лікування можна таким шляхом позбутися неадекватности нервових об'єктів до зосередженої уваги, невпевненісти в собі душевно неурівноважених людей. Усі лікарі в повсякденній практиці в більшості хороб впливають не так ліками, як навіюванням.

Значна частина ліків та дієтичних вказівок лікарєвих допомагають переважно тим, що хорий тоді не піддається почуттю безнадійности.

Надія на вплив ліків та досвід лікарів (самонавіяння) дає шанси на перемогу в боротьбі з хворою.

Звичайно, що було-б безглуздя ставитись так до всіх хвороб, але такі явища бувають, особливо підчас лікування різних нервових розладів.

Популярність того чи иншого лікаря або професора також базується переважно на силі навіювання.

Найчастіше гіпнозу вживають при хворобах функціонального нервового характеру, як різних гістеріях, розладах мови, параліжах, невралгіях, нервових розладах, болях зубів і цілої низки инших хвороб.

В хірургії гіпноза є засіб, що знищує біль підчас операції, в акушерстві—при пологах.

Кінець-кінцем є дуже багато людей нервових, невірноважених, що легко піддаються впливові пригніченого настрою, несвідомого жаху, боякості (води, темноти то-що). Ці явища надзвичайно пригнічують волю людини, роблять її малоздатною до праці, і в таких випадках навіяння гіпнозом має величезне значіння.

Нарешті, треба відзначити корисний вплив післягіпнотичного навіювання на лікування заїкувань¹⁾, гістеричної глухоти, параліжу то-що.

Величезне значіння має лікування гіпнозом при онанізмі, морфінізмі, кокаїнізмі, психічному половому безсиллі, безсонні то-що.

¹⁾ „Гіпнотерапія в отолярингології“. Д-р Стрільчук. Збірн. наук. праць Наук. Т. С.-М. К. М. І.

А проте, гіпноза не може цілком задовольнити вимог наукової медицини, яка каже, що треба насамперед знайти корінь хвороби, причину, що призвела її, й знищити її, а знищивши причину, знищується сам собою й наслідок. При гіпнозі-ж, навпаки, виліковується лише симптом хвороби, а самої причини — коріня — гіпноза не завжди може знищити.

Найбільше, чого можна досягти гіпнозою, це позбавити симптомів хвороби.

Хвороботворчі причини можуть продовжувати існувати в захованому стані, і цим явищем пояснюються часті повороти, що їх ми спостерігаємо при лікуванні багатьох хвороб. Найкраще вживати гіпнозу з іншими методами лікування, що безпосередньо впливають на корінь хвороби.

Справді, часто-густо ми спостерігаємо, що у суб'єкта, якого вилічили були гіпнозою, через відповідні умови знову з'являються попередні хворобливі явища.

Навіюванням можна заспокоїти болі у гістерика, знищити параліж, поліпшити настрій у неврастеника, але сам неврастеник свої неврастенії гіпнозою не позбудеться.

Цілком зрозуміло, що гіпноза має пройти ще цілу низку різноманітних напрямів і безумовно стане одним із головних лікарських засобів.

А проте, при всякім лікуванні навіяння (коли його вживають) є побічний могутній фактор.

Навіяння покладає на лікаря-гіпнотерапевта величезну відповідальність, й у всякому разі не меншу, як відповідальність хірурга підчас операції. Вживання гіпнози в руках нелікарів небезпечно для суспільства.

Гіпноза і зловживання.

Цілою низкою досліджень встановлено, що гіпнотизування в багатьох випадках шкодить, особливо в випадках злочинного навіювання.

З другого боку, є особи, що станом своєї нервової системи з'являються непідходящими для гіпнози, бо гіпноза на них зможе відбитись шкідливо.

Цілком зрозуміло, що гіпнотизація, яку переводять не лікарі, завжди небезпечна.

На-жаль, є багато людей, що йдуть гіпнотизуватись до різних проїдисвітів та шахраїв.

Така людина ставиться уважніше до своїх чобіт, ніж до свого здоров'я. Ви не знайдете жодної людини, яка-б віддавала свої чоботи лагодити не фахівцеві, а в той час своє здоров'я може довірити кожній випадковій людині. Звісно, що тут немає тверезої думки.

З другого боку, безумовно негативним явищем гіпнози є те, що при багатьох повторюваннях гіпнотизації встановлюється певна підлеглість гіпнотика гіпнотизаторові. Часто це доходить до цілковитої підлеглості.

Лікар завжди має в своєму розпорядженні змогу навіюванням не допустити до цього явища, а нелікарям це цілком байдуже або навіть часом і корисно.

Багатьох цікавить питання, чи може людина під впливом гіпнози зробити той чи інший злочин.

На щастя, це буває надзвичайно рідко. Ми вже зазначали, що навіювання, яке йде в розріз із соціальною структурою людини, не виконується.

В літературі описано дуже багато таких злочинів, як, наприклад, вбивства, крадіжки, зґвалтування жінки то-що. Цьому сприяє ще те, що дуже часто злочинці навмисне звертають все на гіпнозу, якою ніби-то їх позбавлено волі.

Лікарям-експертам в таких випадках треба дуже добре розбиратись, бо в таких випадках панує переважно спекуляція на гіпнозі, щоб за-мести всі сліди.

Проте випадки такі бувають, і їх можна на-вести цілу низку.

Так, наприклад, 31 березня 1865 року один жебрак на ім'я Кастелан, 25 років, з'явився в село Гуїль і попросив пообідати в гр. Гуга, що жив зі своєю молодю дочкою. За обідом жебрак робив різні фокуси та називав себе післанцем від бога.

Молода дівчина ще з вечора почувала по-страх до незнайомця. Далі жебрак, скористував-шись відсутністю батьковою, призвів її в стан гіпнози й зґвалтував.

Дівчина не могла зробити жадного опіру, дарма, що, як вона казала потім, хотіла стати опіром. Коли жебрак виходив з дому гр. Гуга, то дівчина, захоплена якоюсь нестриманою си-лою, пішла за ним слідом і провела з ним ніч в якійсь клуні. Так було кілька день. Дівчина жалкувала на свій нещасний стан, загрозувала жебракові втопитися, а проте була під цілковитим його впливом.

Нарешті, їй пощастило увільнитись від вла-ди жебракової й добратися до батька майже бо-жевільною.

Затриманий жебрак признався, що він удер-жував дівчину гіпнотичними пасами.

Жебрака притягли до суду й засудили на десять літ каторжної роботи.

Схожий на оцей факт, описаний в літературі, трапився з зубним лікарем, що згвалтував молоду, 20-літню пацієнтку, яка потім завагітніла. Дантист цей теж був засуджений до 10 років каторжної роботи.

Крвидгельц наводить один випадок, коли йому довелося виступати на суді як експертові з приводу політичного вбивства на ґрунті гіпнотичного навіювання.

Члени одної політичної партії хотіли помститися над провокатором, якого засудили на смертну кару.

На суді виявилось, що вбивця, член політичної партії, досить талановитий юнак, виправдував свій вчинок гіпнотичним навіянням, що над ним перевів керівник партії, якого судові не вдалося виявити.

Д-р Кронфельд підчас допиту і дослідів якось несподівано для цього юнака крикнув „засніть“, і в ту саму хвилю обвинуватець упав в справжній каталептичний стан.

Звичайно, що в кожному разі, щоб встановити правдивість таких вчинків, треба удаватися до фахівців лікарів-експертів, які повинні встановити наявність гіпнотичного навіяння. Дуже часто обвинувачують і лікарів, особливо гістеричні і незадоволені жінки та дівчата, що нібито їх згвалтовано в гіпнозі.

Для цього треба провадити гіпнозу жінок з метою лікувань, а не для видовиська, і найкраще в лікарні.

Коли-ж обставини примушують переводити гіпнозу вдома, то неодмінно це робити при свідках.

Про так зване ясновидження, спиритизм та тайні (окультні) науки.

Я лише наведу де-кільки прикладів такого ясновидження та угадування думок на просторі, щоб стало очевидним це шахрайство поганого гатунку.

На-жаль, публіка дуже легковажно ставиться до досвідів різних фокусників, телепатів, спиритів то-що.

Містицизм, як відомо, дуже живучий: йому часто підпадають навіть вчені. Значіння його підтримують, з одного боку, вроджена в людини любов до чудесного, а з другого боку—набутий релігійний фанатизм.

Спірити, як відомо, претендують на єднання з „духами“, цеб-то з „душами“ покійників.

Треба бути зовсім безграмотним або надмірним фанатиком, щоб вірити в таке безглуздя.

Вертіння столів та блюдечка з алфавітом є не що інше, як тонке шахрайство, на якому ми навіть не будемо і зупинятися.

Ми зупинимось зараз на ясновидженню або відгадуванню думок.

Сама техніка ясновидження пояснюється дуже просто. Демонстратор і особа, що є медіум, заздалегідь змовляються й вивчають цілу низку предметів, за якими демонстратор виходить до глядача.

Умовленість дуже часто буває така.

Демонстратор, з'явившись серед глядачів, на-самперед торкається до шапки, потім до булавки, далі до стрічки, гудзика, ланцюжка, годинника то-що.

Особа (медіум) знає порядкову послідовність цих рухів демонстратора до предметів, і звичай-

но на кожне запитання демонстратора „Що це“ відповідає хутко й правдиво.

Таке явище одразу підкуплює глядачів і дозволяє демонстраторові „ясновидження“ непомітно для присутніх, фразами або словами, користуватись за для цього.

Щоб ствердити це фактом, я наведу кілька таблиць та прикладів, якими найчастіше користуються „ясновидючі“. Насамперед „ясновидючі“ складають умовний словник знаків або слів так, щоб глядачі не могли одгадати їхнього значіння й щоб все це проходило непомітно.

Таблиця предметів.

1. Шапка—акуратно
2. Шляпа—хутко
3. Булавка—вірно
4. Фотографія—говори
5. Платок—думай
6. Гудзик—не думай
7. Ланцюжок—живо
8. Годинник—зможеш
9. Брелок—ясно
10. Палиця—голосно
11. Зонтик—будь ласка
12. Ридикюль—ментально
13. Гаманець—негайно
14. Монета—напевно
15. Золота—яка
16. Срібна—який метал
17. Мідна—метал який, і т. д.

Перші п'ять—шість річей медіум вгадує дуже хутко, через те саме, що ми підкреслили вже вище.

Приклад: глядач загадує запитання, щоб медіум вгадав, що в нього в руці (прикладом-шапка).

Про це каже глядач демонстраторові, а останній, користуючись словником, каже до медіума: „Акуратно“. Медіумові дуже легко одгадати, що це **шапка** і т. інші.

Коли-ж публіка загадує такі питання, яких в їхньому словникові немає, то на такий випадок буде ота таблиця. Вона показує, що загадано таке питання, якого в словникові немає.

Тоді на зміну словникові з'являється таблиця-алфавит.

Відгадчикові треба тільки уважно стежити за тим, як диктують йому букви.

Перед цим демонстратор каже: „Що це“, що й є сигнал для користування абеткою.

А б в т к а.

А	значить	акуратно	О	значить	напевно
Б	„	хутко	П	„	прошу
В	„	вірно	Р	„	пригадай
Г	„	кажи	С	„	скоро
Д	„	думай	Т	„	точно
Є	„	не думай	У	„	вгадай
Ж	„	живо	Ф	„	без помилки
З	„	зможеш	Х	„	охоче
І	„	ясно	Ц	„	сміло
К	„	голосно	Ч	„	посилкуйся
Л	„	будь ласка	Ш	„	слухай
М	„	моментально	Щ	„	зараз.
Н	„	негайно			

Додаючи до цих умовлених і гарно вивчених слів ще „незначні“ слова, як от „скажи“, „відпо-

відай“, „ну“, „що“, „як“, демонстратор непомітн о для глядачів диктує кожну букву потрібного слова, а медіум „ясновидить“ і говорить правду.

Приклад: треба вгадати прізвище „Комендант“. Демонстратор удається до медіума іменем і дає зрозуміти, що тут треба користуватися абеткою. Для цього він каже:

Оксано (значить алфавит)

голосно	(К)
напевно	(о)
моментально	(м)
не думай	(е)
негайно	(н)
думай	(д)
акуратно	(а)
негайно	(н)
точно	(т)

Ясновидючий чи ясновидюща, щоб завдати більшого шикү, ходитиме по сцені, ламатиме голову, рухатиметься, мов би це дуже трудно дістати того „святого дару“,—і дасть відповідь „Комендант“.

А для несвідомої людини це вже чудо.

Коли треба відгадати число, то замість перших дев'яти букв таблиці ставлять цифри, а замість десятої букви ставлять нуль.

Демонстратор удається тоді до медіума з таким запитанням: „Скажи цифру, або число, або номер“. Тоді медіум знатиме, про що мова мовиться.

Приклад: треба відгадати 1230.

Демонстратор проказує:

акуратно	(1)
хутко	(2)
вірно	(3)
голосно	(0)

Так само є таблиця й для днів, місяців, то-що, що таким ясновидженням можна добре дурити легковірних людей.

А ці пройдисвіти, що користуються з народної темноти, для свого „ясновидження“ та відгадування думок видають все це за якусь таємницю або гіпнозу.

Таких гіпнотизаторів, на жаль, дуже часто доводиться зустрічати ще й тепер.

Гіпноза у тварин.

Найкращим об'єктом для досвідів з гіпнозою тварин є жаба, як наша звичайна трав'яна, так і зелена. Між гіпнозою людини і гіпнозою тварин існує якийсь зв'язок.

Підвалина обох явищ загальна. Ця підвалина гальмування нервових центрів при певних роздратуваннях.

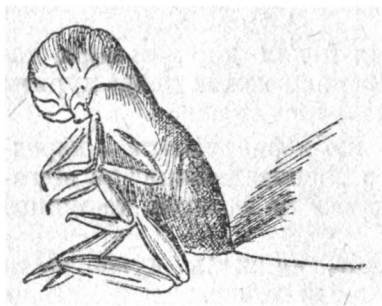
Гіпнозу тварини пояснювали найрізноманітнішими теоріями.

Так, славетний фізіолог Прейер пояснював гіпноз у тварин психологічно—страхом.

Фізіологи Герман і Данілевський пояснюють явища гіпнози тварин тими самими чинниками, що й у людини, а Гейбель вважав гіпнозу тварин як звичайний сон.

Але не треба забувати, що гіпноза у тварини проходить значно, простіше, ніж у людей, що побачимо нижче.

Метода гіпнотизації зовсім инша, нескладна і в своїй основі не має **навіювання**, що ми спостерігаємо при гіпнозі **людьми**.

Мал. 8.

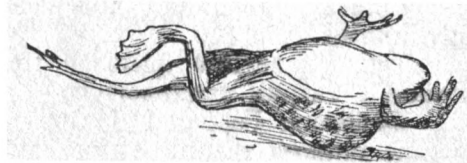
За приклад візьмемо кілька випадків. Коли взяти річного рака, покласти його на голову і так протримати його кілька хвилин, не давши змоги рухатись, то такий рак буде неперушно стояти (Мал. 8).

Ще легше привести рака в гіпнотичний стан, коли його поставити на голову й на зігнуті клешні.

В цій позі ракоможє провести годину й більше, не роблючи рухів.

Але найкращим об'єктом (Мал. 9) для гіпнози є наша звичайна жаба.

Для того, щоб привести жабу в стан гіпнози, досить покласти її на спину, притримати її передні лапки біля грудей, а задні біля живота, а потім через хвилину—дві руки відпустити.

Мал. 9.

Після цього жаба буде нерухлива: вона не може ані встати, ані рухати кінцівками.

М'ясні напружені; це можна спробувати, зі-

гнувши її ногу,--нога залипається в наданому їй стані.

В такому стані жабі можна придати будь-яку позу.

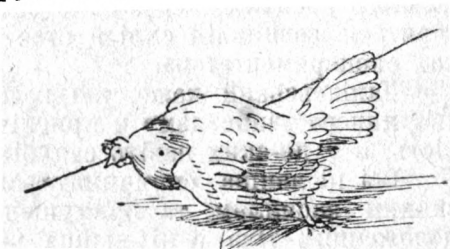
В той самий час очі її дивляться, підборіддя переводить хуткі дихальні рухи.

Те саме можна проробити і з птахами та різними тваринами.

Варт взяти курку в руки, притиснути злегенька її ноги до черевної поверхні й покласти її на спину, трохи притримуючи також її голову, як курка по кількох хвилинах (протягом яких вона намагається зірватись) залишається цілком спокійною й нерушливою.

Так може пройти декільки хвилин (Мал. 10).

В цей час курка мов би паралізована; вона слідкує тільки очима за самим експериментатором.

Мал. 10.

По кількох хвилинах параліж проходить, і курка хутко встає.

В чому-ж тут річ?

Фізіолог Ферворті каже, що тут ми маємо пригнічення, викликане гальмуванням природніх рефлексів.

Коли покладете жабу на спину й будете її піддержувати, то вона швидко перевернеться й прийме своє звичайне положення.

Це проходить чисто рефлекторно.

Коли-ж ми кладемо жабу на спину й при-
держуємо її в такім стані, ми посилаємо в її
нервову систему незвичайне для неї роздрату-
вання й гальмуємо її рефлeksi оборони й рефле-
кси вставання та перевертання.

Цим явищем користуються східні факіри, що
набувають слави тим, що замовляють гадюк.

Ще з давніх-давен відомо, що тисненням
голови гадючиної можна спричинити в неї гіпно-
тичний стан. Так само легко піддаються гіпнозі
ящірки та інші тварини.

Отже, при гіпнозі тварин настає таке явище
через безпорадність і неможливість боротьби, й у
тварини виникає інстинктивне почуття непере-
можного насилля. Через свою безпорадність вона
кориться зовнішній силі й стає автоматом в ру-
ках експериментатора.

Данілевський каже, що головними ознаками
тваринного гіпнотизму є пригнічення волі, нечу-
ливість, а у де-яких навіть задубіння (каталепсія).

Всі ці явища спричиняються зовнішнім фі-
зичним насиллям та примушеним неприроднім
положенням тіла, а ці явища ведуть до психо-
рефлекторного пригнічення процесів волі, сприй-
мання та свідомости.

Таким чином ми переконались що гіпноза—
явище, яке цілком пояснюється наукою.

Не треба притягувати за волосся „боженьку“
и „чудо“, щоби зрозуміти всі явища гіпноза.

Але гіпноза — корисна сила тільки в руках
лікаря. Тільки при обережному вживанню її при
де-яких хоробах вона може дати дійсний наслідок.

Гіпноза—не всемогутній універсальний засіб від усіх хороб и несчасть, як де-хто думає, а тільки один із засобів лікування людини.

В руках попа, знахоря й чародія гіпноза звертається в знаряддя затемнення свідомости и волі.

Зміст.

1. Передмова	3
2. Коротенька історія гіпнози та навіяння	5
3. Що таке гіпноза	9
4. Замасковане навіяння	19
5. Засоби спричинити гіпнозу	28
6. Ступінь гіпнози та гіпнотичного навіювання	33
7. Значіння гіпнози в медицині	39
8. Гіпноза і зловживання	42
9. Про так зване ясновидження, спиритизм та тайні (окультні) науки.	45
10. Гіпноза у тварин	49

ПОПУЛЯРНА БІБЛІОТЕКА

1. **Тарас Шевченко.**—Кобзар Ціна 75 коп.
2. **Леонід Глібов.**—Байки та вірші . . . „ 30 коп.
3. **Степан Руданський.**—Співомовки. . . „ 30 коп.
4. **Іван Котляревський.**—Енеїда. „ 70 коп.
5. **Олекса Стороженко.**—Оповідання . . Друкується
6. **Доктор Йосип Стрільчук.**—Фізкультура та гігієна особистого життя. Ціна 20 коп.
7. **Його-ж.**—Гіпноза та навіяння. „ 25 коп.

Ціна 25 коп.

№ 17. Квітень 1926

Книгарня та гуртова комора Видавничого Т-ва „ЧАС“:

Київ, вул. Короленка ч. 38. Телеф. 46-83

1901